

ként megismogathatták az állatkertből hozott bébikorú óriáskígyókat.) Arra nem vállalkozott, hogy valóban megmozgassa a gyerekek fantáziáját. Hogy a képzeletükre hagyatkozzon, hogy rájuk építsen. Belőlük induljon ki. Hogy tényleg játszótársaknak tekintse őket. Hogy róluk szóljon a játék. Hogy szereplők és nézők együtt induljanak képzeletbeli utazásra: megismerni a természetet, felfedezni szépségeit, értékeit, megérteni a természetvédelem fontosságát. Hogy valódi élményként, s ne csak jelszóként találkozzanak a gyerekek a környezetvédelem ügyével.

A közelmúltban megjelent drámapedagógiai könyvekről

Lengyel Zsuzsa

Tolnai Mária: Dráma és nevelés (gondolatok a drámapedagógiáról mint tanulási módszerről és a pedagógusképzésben betöltött szerepéről)⁹

Írásomban Tolnai Mária könyvével kapcsolatban négy fő kérdésre keresem a választ:

- I. Mi az, amit a szerző ígér?
- II. Mi az, amit – az ígéretekben – az olvasó vár/várhat?
- III. Mi az, amit a szerző ad? (Beváltja-e ígéreteit?)
- IV. Mi az, amit az olvasó kap? (Az olvasó azt kapja-e amit várt?)

I. Mi az, amit a szerző ígér? (vö. első fejezet: „Hogy miért? Bevezető gondolatok”)

A drámapedagógiáról ígér:

1. hasznosítható gondolatokat;
2. a gondolatait tapasztalati és elméleti úton alakító tényezőkről szóló
 - a) beszámolót csoportélményeiről – gyerekcsoport, pedagógus hallgatókból álló csoport, kollégákból álló csoport (drámakurzus) és
 - b) összefoglalót a nemzetközi és hazai szakirodalomból.

II. Mi az, amit – az ígéretekben – az olvasó vár/várhat?

A drámapedagógiáról szóló 1.) „hasznosítható” gyakorlati útmutatót, kézikönyvet, 2.a) élménybeszámolókat, 2.b) széleskörű elméleti összefoglalót.

Az olvasó tehát azt várhatja, hogy a könyv egy sajátos (a szerző saját olvasata szerinti) drámapedagógiai elméleti, gyakorlati és „lírai” áttekintést ad úgy, hogy a háromféle szempont folytonosan át-meg átszövi egymást, s mindeközben arra fókuszál, hogy „bebizonyítsa, a drámapedagógia segíti a pedagógusok szakmai szocializációját, szociális érzékenységét, s az elsajátítandó ismeretek megértését” (6. old.).

III. Mi az, amit a szerző ad? (Beváltja-e ígéreteit?)

Haladjunk fejezetről fejezetre!

A második fejezet: „Dráma és nevelés. A drámafoglalkozások „szereplői”, drámatanár – egyén – csoport”. E fejezet első részében először Andrew C. Rouse-t idézi arról, hogy milyen utat járt be a dráma az oktatásban az évszázad elejétől kezdve Angliában; ezután magyar szerzők a drámapedagógiára vonatkozó megállapításai következnek, majd Tolnai Mária megfogalmazza a drámára vonatkozó saját definícióját: „A drámapedagógia tehát a személyiség, képességek és közösségfejlesztés képzési egysége, saját élményű csoportban”. Szerinte a drámapedagógia gyakorlati módszer és szemléletmód, gyerekközpontú (résztevő központú), a témákat cselekvéssé alakítja a drámatechnikák segítségével. (Így a résztvevők az élmények létrehozói és átélői is egyben.)

A továbbiakban Vekerdy Tamás gondolatmenetét követve azokat az életkori sajátosságokat veszi számba, amelyhez a nevelő drámát igazítani lehet. A fejezet zárásaként a csoport–egyéni–drámatanár összefüggést vizsgálja a szerző.

A harmadik fejezet („A megértés és tudatosság szintjei a drámajátékkal való munkában. A tanár és diák szerepvállalásai”) törzsanyagát egy foglalkozás ismertetése és elemzése teszi ki. Ezt a foglalkozást Eileen Pennington 1992 júniusi drámakurzusa inspirálta. Az elemzés pedig Dorothy Heathcote-nak – az említett tan-

⁹ A Pedagógus Szakma Megújítása Projekt; Korona Kiadó, Bp.

folyamon megismert – a „megértés és tudatosság szintjeire” valamint „a gyakorlat öt szintjére” vonatkozó elemzését, annak logikáját igyekszik követni.

A szerepvállalások alcím alatt Dorothy Heathcote „A szerep funkciói és a kerettávolságok” című könyvéből Eileen Pennington által átvett adaptációkat, szereptípus-meghatározásokat idéz. Ezt követően egy szerepprojektet ismertet a szerző, amely módszer „a szakértő köntöse” elnevezést viseli, majd négy szerepgyakorlat leírása következik. E fejezet egészét tulajdonképpen Eileen Pennington drámakurzusának anyaga adja.

A negyedik fejezetet („Játék... a játék... csak játék. A világ érzékletes megismerése”) játékmeghatározások nyitják, majd a szerző megállapítása: „...a játék tehát összetettsége révén a csoportos és differenciált tanulási folyamat lehetőségét jelenti”.

A továbbiakban „A kisherceg variációk” címet viselő foglalkozásrendszer adta élményekről és tanulságokról esik szó. Ebben a fejezetben arra láthatunk példákat, hogyan indítottak különböző érzékszervi megfigyelésekből imaginációs (képzelőerőre támaszkodó) játékokat a foglalkozás vezetői.

A ötödik fejezetben („A szó és a mozdulat egysége”) a szerző a mozgás, a testnyelv felé irányítja olvasója figyelmét. „A mozgás magatartásunk érzéseink gondolataink látható vetülete.” Ennek gyakorlására különböző mozgás- és kommunikációs helyzetgyakorlatokat sorol fel.

A hatodik, záró fejezet az „És végül” címet viseli. „A dráma az oktatási rendszerben a szociálpedagógia, a tanárképzés, a művészeti oktatás metszési területén helyezkedik el.” Olyan munkacsoport-elnevezéseket közöl, melyeknek egyik alkotórésze a dráma, a másik pedig vagy valamilyen művészeti terület, vagy valamilyen segítő, gyógyító munka. A sort és a könyvet drámatechnikák felsorolása zárja.

IV. Mi az amit az olvasó kap? (Az olvasó azt kapta-e amit várt?)

Kapott-e az olvasó hasznosítható gondolatokat, gyakorlati útmutatót a drámapedagógiáról?

Részben. Mert kap ugyan:

- foglalkozásvázlatot (ld. 3. f.)
- foglalkozástöredéket (ld. 3. f. „a szakértő köntöse”)
- egy foglalkozásrendszer kialakulásának/kialakításának menetéből felvillantott részleteket (ld. 4. f.)
 - ⇒ a drámaóra tervezésére vonatkozó szabályokat (ld. 13. old.)
 - ⇒ különböző fejlesztő gyakorlatokat (30., 33., 35., 49-50. oldalak)
 - ⇒ a drámatechnikákat és alkalmazásuk feltételeinek áttekintését és hatásrendszerük vizsgálatát (58-60. old.)
 - ⇒ a feldolgozás és a megbeszélés hogyan?-jának körüljárását.

Ám a könyvnek a gyakorlatra vonatkozó részei nem állnak össze egységes egészzé, mert egyrészt akadnak köztük önmagukban sem eléggé kidolgozottak, bizonytalanságban hagyó, nem eléggé kifejtett meghatározások (például a szerep és a „szakértő köntöse” fogalmak); másrészt a részek között nincsenek meg mindig a kapcsolódási pontok. A szerző néha felvesz egy-egy szálát és aztán elvarratlanul hagyja ott (lásd 3. fejezet: „A gyakorlat öt szintje” szerint való elemzés ígérete és ennek csak részbeni megvalósítása stb.) Vannak olyan részek, amelyek „csak úgy lógnak a levegőben” (például a szerepgyakorlatok magyarázatainak elégtelensége, a közlő-fogadó-megfigyelő szerepet tartalmazó kommunikációs játék hirtelen és szervesen felbukkanása, ld. 30. old.). Tolnai Mária könyve mint gyakorlati útmutató minduntalan kicsúszik az olvasó kezéből...

Kap-e az olvasó élménybeszámolót?

Igen. A legteljesebbet a „Kisherceg-variációk” címet viselő foglalkozásrendszerről. Ám a szerző néha itt is elengedi olvasója kezét, aki pedig szívesen bejárta volna vele a foglalkozások stációit. Így is őriz belőle foszlányokat, képeket, mondatokat, de kíváncsi lett volna arra, konkrétan hogyan született meg az alkotás.

Kap-e az olvasó széleskörű elméleti körképet?

Körképet kap, de nem széleskörűt. Vegyük az idézett – drámapedagógiával foglalkozó – szerzők névsorát: a már említett Andrew C. Rouse, Eileen Pennington és Dorothy Heathcote mellett Nagy Sándor, Móka János, Varga Krisztina, Palásthy Ildikó, Gabnai Katalin, Debreczeni Tibor. (Megemlíti még „Kaposvári” László nevét is, őt azonban Kaposi Lászlónak hívják.)

Tolnai Mária ugyan nem ígerte meg, hogy mindenkiről és mindenről, a dráma összes irányzatáról és azok képviselőiről szó esik majd, de hiányolom, hogy irányzat- és iskolateremtő neves szerzők még a bibliográfiában sem szerepelnek, pedig 1993-ban – a könyv megírásának idején – már nálunk is megjelent Gavin Bolton: A tanítási dráma elmélete c. könyve, Szauder Erik: A dráma oktatásának legnevesebb angolszász képviselői című írása a Reformpedagógiai olvasókönyvben stb.

Az olvasó e tekintetben úgy szenved hiányt, hogy tán nem is tud róla.

És végül egy utolsó kérdés: Ki az az olvasó, akinek Tolnai Mária könyve készült?

A „Dráma és nevelés” c. könyv a Pedagógus Szakma Megújítása Projekt sorozatának egyik kötete, így tehát a

feltételezhető befogadók köre pedagógusokból állhat:

- a) olyanokból, akik a drámapedagógiában járatlanok,
- b) olyanokból, akik a drámát már alkalmazzák saját pedagógiai gyakorlatukban.

A drámában járatlan olvasónak elegendő-e Tolnai Mária könyve ahhoz, hogy megújítsa saját szakmai (pedagógiai) gyakorlatát?

Félő, hogy nem. Legfeljebb kedvet kap hozzá, ha meggyőzi őt a szerző lírai vallomása arról, hogy érdemes a drámával foglalkozni, s meg tudja vizsgálni önmagát, alkalmas-e drámatanárnak (vö. 20. old.). Már csak azért is jó lett volna a bibliográfiát kiszélesíteni, hogy az érdeklődő olvasó tudja, merre keresgéljen tovább.

A drámával már foglalkozók számára (akik a könyv hiátusait, remélhetőleg, ki tudják tölteni saját elméleti-gyakorlati tapasztalataikkal) – úgy vélem – nem jelent előrelépést ez a könyv: nekik kevés új információt nyújt.

Sommásan úgy jellemezhetném Tolnai Mária munkáját, hogy gondolatai, tapasztalatai, tudása nem sűrű szövésű anyagként, hanem laza hálóként került az olvasók elé.

Add tovább! – drámajátékok (5-6 éveseknek és tanítóiknak)¹⁰

„Add tovább!” – szólít fel a könyv címe. Nézzük, mit adjunk tovább egymásnak és a velünk játszani vágyó gyerekeknek!

A szerzők drámajátékokat kínálnak továbbadásra: „Ez a könyvecske drámajátéktár. Nem tudományos értekezés, nem is tankönyv, ezért nem vállalkozik arra, hogy a drámajáték elnevezésnek pontos meghatározását adja.”

Kár, mert lehet, hogy valaki most találkozik ezzel a kifejezéssel először, és nem tudja, hogy mit jelent; kár, mert lehet, hogy akad az olvasók közt olyan is, akinek ez a szó mást jelent, mint a szerzőknek.

Az „Add tovább!” című játékgyűjteményben a „drámajátékok” szinonimájaként a „játék” illetve a „dramatikus játék” elnevezések szerepelnek. Ez további bonyodalmakhoz vezethet, hisz nem mindegyik drámapedagógus szóhasználatában rokonértelműek ezek a kifejezések. (Jó lenne, ha terminus technicusainkban egy nyelvet beszélnénk...) Jobb lenne a kötetben szereplő drámajátékokat egyszerűen csak játékoknak, illetve gyakorlatoknak nevezni.

Ez a könyvecske alcímében 5-6 éveseknek és tanítóiknak ígér drámajátékokat. „5-6 éveseknek” olvasom, azonban a bevezetőben már 6-7 évesekről van szó. Ez számomra csak azért jelent gondot, mert egyrészt nem mindegy, hogy óvodásoknak vagy kisiskolásoknak tervezünk foglalkozásokat; másrészt nem jó, ha a cím mást sugall, mint amire a könyv törekszik. Szerencsésnek tartanám a könyv címének esetleges későbbi megváltoztatását: „Add tovább! Játékkönyv 1. osztályosoknak és tanítóiknak”.

A könyv speciálisan az 1. osztályt érintő sajátos problémák miatt keletkezett. A sajátosságok összegyűjtése után a szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy a tanító és a kisgyerek számára egyaránt a szocializáció alacsony foka a legnagyobb probléma. E játéktár arra szolgál, hogy megkönnyítse a szocializációs folyamatot, hisz ez a „drámajáték egyik ismérve” – állítják a szerzők.

Kötetükben az egyes játékokat kategóriákba sorolják. Előrebocsájtják, hogy a „kategóriába sorolás igen viszonylagos és esetleges”, semmi esetre sem jelenti, hogy az egyes játékok csak a megjelölt célra volnának alkalmasak, csoportosításukat „gyakorlati megfontolások diktálták”. Magával a csoportosítási szándékkal és a megvalósítással sincs semmi baj, ám jó lett volna ha az olvasó (felhasználó) útbaigazítást, ismertetőt, módszertani ajánlást kap a különböző játékcsoportokról. (Problémát jelenthet, hogy a játékokat kizárólag úgy lehet megtalálni, ha megjegyeztük, a szerzők hova osztották be őket. A játékok elnevezésük szerint nincsenek betűrendbe szedve.)

A bevezető a továbbiakban módszertani tanácsokkal, jó ötletekkel szolgál: például „teremtünk a játékok köré mindig mesehelyzetet, a megszólalásokat jelezzük mesepálcával, legyen egy kincsesládánk, amelyben a játékokhoz szükséges kellékek vannak” stb.

Majd a hol? hányan? mikor? mennyit? kérdése következik. A hol? és a hányan? kérdésre a választ játéka válogatja. (Általánosan adható jótanács talán csak annyi: lehetőleg teremben és ne közönség előtt.) A mikor? és mennyit? kérdéseknek az eldöntése a csoporttól függ. A szerzők 50-60 percet(!) javasolnak, Gabnai Katalin viszont heti 3 x 30 percet, illetve 1-1,5 órát ajánl (Gabnai: Drámajátékok 171. old.).

A bevezető legnagyobb hiányosságának azt tartom, hogy nem szól a játékvezető személyével kapcsolatos elvárásokról: „Rendelkezzen emberismerettel, empátiás („beleérző”) és improvizációs (rögtönző) képességekkel, nem utolsósorban társai iránti felelősségtudattal. Külön követelmény, hogy a vezető számára jelentsenek személyes élményanyagot a játékok, játszóként is ismerje azokat, ne csak vezetőként” (Kaposi: Játékkönyv 7. old.); „Nem lehet indoklás nélküli visszautasítás, nem maradhat megválaszolatlan kérdés. A legfontosabb

¹⁰ (Írták: D. Kósa Vilma – Előd Nóra – Juhász Magdolna – Kovács Andrásné – Szücsné Pintér Rozália. Lektorálta: Gabnai Katalin. Szerkesztette: Előd Nóra. Candy Kiadó, Veszprém)

vezetői tulajdonság talán a jó megfigyelés, a kérdezni tudás, a rugalmasság és a következetesség.” (Gabnai im. 137. old.)

Az „Add tovább!” című kötet – a komplex drámajáték órákat is beleszámítva – mintegy 113 sorszámozott játékot tartalmaz. Ezek legtöbbször szabályjáték, noha ennek a korosztálynak a szabálytudata még nem egészen kialakult. A szabályjátékok ugyan fejlesztik a szabálytudatot, de túlzott alkalmazásuk nem javasolt.

E korosztály játékaik leginkább az utánozó játékok. Ezek tekintetében azonban a gyűjtemény nem teljes (lásd Gabnai Katalin már idézett Drámajátékok c. könyvéből 29., 32-34., 36., 44., 49., 56., 72., 77., 92. old.).

A népi játékoknak külön fejezetet szentelnek a szerzők.

A játékok között jócskán akad olyan, amely nem 6-7 éveseknek való (a fokozottan sérülésveszélyesek – pl: vakjátékok -, a már bizonyos gyakorlatot feltételezők, 8., 9., 34., 35., 51., stb.). Néhány játék leírása hiányos (3., 26., 46., 96., 99., 100., 102., 104.).

A drámajátékok ismertetésének legvégén találhatjuk Kovács Andrásné komplex drámajáték foglalkozásait. A szerzők bevezetőjükben ígéretet tettek arra, hogy a kötet végén majd talál az olvasó játékprogram-mintát. Ezek az ún. „komplex drámajáték” foglalkozások azonban nem a kötet játékaikat egymásra fűző vázlatok, így tehát nem is adhatnak arra mintát, hogyan lehet gyakorlatokból egy eltervezett pedagógiai cél szerint foglalkozást összeállítani. Véleményem szerint a minták „komplexitása” is megkérdőjelezhető...

A gyűjtemény függelékében vers- és meseajánlásokat olvashatunk, amelyeket játékos megjelenítésre ajánlanak a szerzők, végül „beszélő nevek” zárják a sort.

Alaposan át kéne fésülni a gyűjtemény szövegét, mert az olvasó igen sok – néhol durva – helyesírási hibába ütközik. Jó lenne ezeket számúzni minél hamarabb.

Én az „Add tovább!” című könyvet ezekkel a megjegyzéseimmel együtt adom tovább....

